

सं. क्र.

काल्य
209e

209e



REFBK-0010558

REFBK-0010558

क. अम्बादास



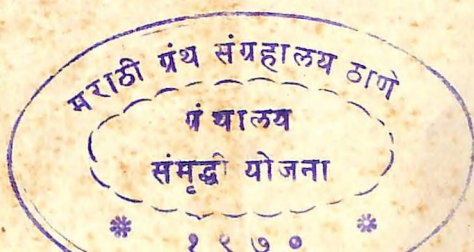
मन्दिर

सन १९५९

००१५१

२०१९

७५४४६
१९१ ३१७१



मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्वतंत्र
नमुना ७५४६ वि: काव्य
काल २०१९ नों: वि: १९१३५९



REFBK-0010558

मंदिर

[निवडक कवितांचा संग्रह]

कवि

के. अम्बादास

प्रस्तावना

कवि ' यशवन्त '

किंमत

रुपये दोन फक्त

प्रथमावृत्ति ९ एप्रिल १९९९

प्रकाशक

पंडित अनंत कुलकर्णी
कु ल क र्णी ग्रं था गा र
१८६ शनवार, पुणे २.

मुद्रक

वि. श्री जोगळेकर
सं जी व न मु द्र णा ल य
६९३ बुधवार पुणे २

त्या जगन्माउली

श्री जगदंबेच्या

पवित्र चरणीं नम्रभावे

समर्पण—

गेल्या वीस वर्षांमध्ये माझ्या हातून जें थोडें फार काव्य-लेखन झालें त्यांतील कांहीं भाग चोखंदळ रसिकांपुढें ठेवण्याचा सुयोग आज येत आहे. यांतील बहुतेक कविता निरनिराळ्या नियतकालिकांतून व कवितासंग्रहांतून प्रसिद्ध झालेल्या आहेत. बऱ्याच प्रसिद्ध आणि फारच थोड्या अप्रसिद्ध अशा कवितांचा हा संग्रह 'मंदिर' या नांवानें पुढें येत आहे.

या मंदिराच्या उभारणीस अनेकांची मदत झाली आहे. राजकवि यशवंतांसारख्या ज्येष्ठ व श्रेष्ठ कवींची प्रस्तावना लाभल्यानें या 'मंदिरा'ला मंगल तोरणच मिळालें आहे.

माझे कवि मित्र श्री. सुधाकर भोसले यांनीं कित्येक कविता पारखून देण्याचें अवघड काम मोठ्या आस्थेनें केलें आहे. तसेंच माझी पत्नी सौ. प्रतिभा कुलकर्णी यांची मदतहि कांहीं कमी नाहीं. त्यांच्या दोन कविताहि या संग्रहास मिळाल्या आहेत.

आकाशवाणी, मुंबई यांनीं कांहीं कविता प्रसिद्ध करण्यास जी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

मित्रवर्य पंडितराव कुलकर्णी यांनीं अत्यंत तत्परतेनें काव्यसंग्रह प्रकाशित केला म्हणूनच मी तो आज रसिकांपुढें ठेवूं शकत आहे.

के अम्बादास

(शं. वि. कुलकर्णी)

वर्ष प्रतिपदा शके १८८१

श्री. शं. वि. कुलकर्णी

एम्. ए. एम्. एड्

ओ १२, म्युनिसिपल कॉलनी नं. ७,

घोरपडे पेठ, पुणे २.

“ मंदिरांत ” पाऊल ठेवतांना—

के. अंबादास ह्यांना मीं प्रत्यक्ष पाहिलेलें आहे कीं नाहीं आठवत नाहीं; पण त्यांचें नांव अधून मधून दृष्टीस पडतें आणि दृष्टि वेधूनहि घेतें. आज त्यांचा कवितासंग्रह हातीं आला तेव्हां त्यांची खरी ओळख पटली—अर्थात् तीहि ओझरतीच

संसार काव्यमय व्हावा, संसाराचें काव्य अनुभवावें आणि संसारांतून काव्य फुलवावें अशी त्यांची प्रकृति स्पष्ट होत आहे. जीवितांत सहधर्मचारिणीचा पदक्षेप होतांच “प्रतिभा मसण-वटीच्या मार्गे गेली” असा त्यांचा विलाप असला तरी त्यांच्या सहधर्मचारिणीनें त्यावर दिलेलें उत्तर अतिशय हृद्य आहे.

चार ओळिचीं कवनें करणें
प्रतिभेचें जें नव्हेच देणें,
क्षणांत वाचुनि विसरुनि जाणें
तो आभासच रे, कवीवरा !
उदात्त ध्येयें उरीं बाळगुन
जीवन संगर नित्य चालवुन
प्रकटे साऱ्या अनुभूतींतुन
सत्स्फूर्ति तीच रे, कवीवरा !
स्वप्निल काव्यें जरी थांबलीं
अनादि सत्यें उभीं ठाकलीं,
म्हणोत कोणी प्रतिभा मेली,
ती जीवनदायी, कवीवरा !

हा दिलासा, किंबहुना दृष्टि देणारी सहचारिणी लाभली असल्यावर ‘प्रतिभा मेली’ म्हणून शोक करायला कारणच उरत नाहीं.

आणि प्रतिभा कां अशानें मरतें? उसनें बळ अंगीं आणलेलें असलें म्हणजे प्रतिभा मरेल. प्रतिभेशीं नातें नसलेल्या कांहीं कविता आढळतातहि ह्या संग्रहांत. पण त्या अल्पच आहेत. कवीच्या नजरेला कसल्याच झांपडी नसून ती सर्वसंचारी आहे, एवढा दावा मांडण्यापुरत्याच त्या आहेत. पण खरें प्रतिभा-

स्फुरण ह्या कविता संग्रहांत कितीक ठिकाणीं आढळून येते. 'अव्दैताची ओळख' ही पतिपत्नीच्या वैवाहिक जीवनानंदाचा साक्षात्कार देणारी कविता हेंच सिद्ध करील. 'माझे घर' ह्या कवितेंतील संसाराची पार्श्वभूमि किती सोज्वळ आहे. त्याच प्रमाणें कवीमनाला सामाजिक विषमतेचीं, आपदांचीं, दैन्याचीं शल्ये सलत आहेत, हें पाहून त्याच्या व्यापक सहानुभूतीची साक्ष मिळते. ह्या दृष्टीने 'मनीषा,' 'कर्तव्याची जाणीव,' 'अंतर,' 'घट भरले माझे' अशा कविता चित्तवेधक आहेत.

'दीप लाविलेला' अशा सारख्या कवितांवरून कविप्रकृतीचा कणा स्पष्ट होतो. पण त्या दीपमालिकेतला

प्रतिभा-चिलीमीं अक्षर-तमाखू
रस धूमवाया अंगार ठेवीला

'हा शेवटचा' दीप मात्र दृष्टांतोपमांनीं भलताच अभिनव झाला आहे. अभिप्रेत नसूनहि चेंष्टा होत आहे दिव्यत्वाची !

छंदाचें वंचित्र्यहि आढळतें ह्या संग्रहांत. पण त्यांत रचनाशुद्धतेकडे काणाडोळा बराच झाला आहे. मला माहीत नाहीं के. अंबादास आपल्या कविता प्रसिद्धीपूर्वीं कुणा जाणकार सुहृदांना दाखवितात कीं नाहीं ! तसें ते करत नसतील तर त्यांनी जरूर करावें; कारण थोड्याशा परिष्करणानें त्यांच्या कवितेला अधिक सफाईदार आणि डोलदार रूप सहज येण्यासारखें आहे असें मला हा संग्रह चाळतांना मधून मधून जाणवत होतें.

त्यांची 'शोध' ही कविता मला विशेष वेधक वाटली. कवितेला गति असावी, रोख असावा त्या दृष्टीनें हा शोध अनंताकडे घेऊन जाणारा आहे. अशा असीमतेचा छंद त्यांच्या प्रतिभेला जडला तर ह्या संग्रहांत प्रत्ययास येणाऱ्या त्यांच्या एक तपावधिक काव्य सेवेला प्रथगात्मतेचें श्रेय लाभेल,

यशवन्त दि. पेण्डरकर

पायऱ्या

पूजन	१	२५	मुक्ति मिळाली
सुंदर मनमंदिर	३	२७	दुष्ट काळाच्या कायद्याने
पहिली सर	४	२८	पंढरीचा वारकरी
वटवृक्षाची पिकली दाढी	५	२९	मनीषा २
पथगायक	६	३०	मराठ्यास-
पहांट	७	३१	बोट भिडवू बंदराला
ओढणी	८	३२	पिकल्या पिवळ्या पिवळपाना
जगाची रीत	९	३४	अंतर
चौघडे वाजतीं राजघरीं	१०	३५	ते बंडखोर हो मोठे ठरले
बंधमुक्तता	११	३७	गोफणवालीस
मनीषा १	१२	३८	सागरा
कशासाठी ?	१४	३९	महात्मा
आवाहन	१५	४१	सखे
दोन दिसाच्या दुनियेमाजीं	१६	४२	आगीनगाडी
कैस पांढरा	१७	४३	ये ललना
कर्तव्याची जाणीव	१८	४४	एक दृष्ट्य
या शिवारांत पावुनं	१९	४६	घट भरले माझे
अनामिकेचे आर्तस्वर	२०	४७	कांहीं कणिका
बालकाचे बोल	२३	४९	दिशा दिशांना दीप लागले
काजळी डोलचांत तूझ्या	२४	५०	सेवकांची श्रद्धांजलि

यामिनी गे	५२	७०	पराधना
माझे घर	५३	७१	घरीं पाळणा हलू लागला
अनाथ मी सरकार	५४	७२	ऋण
डोंब्याचा पोर	५५	७३	मानवी विश्व, तो आणि ती
अखंड कार्यकरी	५६	७४	पांखरा
अद्वैताची ओळख	५७	७५	गोविदाग्रजास
दीप लावियेला	५८	७६	एकच आशास्थान
रत्नलाभ	५९	७८	समाधिस्त आश्रम
लग्नानंतर	६०	७९	प्रभो
वसंतागमन	६१	८०	ये कवी जरासा
काळीजाचा कागुद	६२	८१	जा जरा खेड्याबधी
अखंडभारत खंड	६३	८२	विशाल विश्वामाजीं जाऊं
शोध	६४	८३	ही नवीन पाऊल वाट
जाऊं नको तू दूर रे	६५	८४	तोच शशि अन् तेच तारे १
एका क्षणाचा खेळ !	६६	८५	तोच शशि अन् तेच तारे २
कोण येणार ?	६७	८६	आलिस तू अन्--
ये रविराया	६८	८७	कां उदास होशी कविवरा ?
अंतर २	६९	८८	हा आवडेल कां हार तुला ?

ज गा ची री त

दुंदुभी आपस्तुतीच्या वाजती ज्याच्या मुखीं,
संपदा, श्रीकुंभ येती त्यास करण्याला सुखी.

स्वाभिमानाला त्यजोनी लाल घोटे सर्वदा,
तोच चढतो कांहीं काळें उच्च सिंहासन वडा.

न्यायमार्गे, स्वाभिमानें हिंडतो जो या जर्गी,
मत्सरानें त्यास 'कुजके' हाणितो लाया उगी.

जो सुकमें नित्य श्रमतो राहुनी कोठें तरी,
देइना कोणीच भाकर त्यास, उपवाशी जरी.

पारतंत्र्याचें जिणें जो राहण्याला तत्पर,
चघळण्या श्रानापरी त्या मिळत उघी भाकर.

नांदती मधुधेंव ज्याच्या नित्य जिह्वाग्रावरी,
वीष जहरी सांठलेलें जर तयाच्या अंतरीं-

तोच ठरतो आज श्रेष्ठी, डामडौलें वागुनी,
पूजितें जग त्यास स्तुतिचीं गोड सुमनें वाहुनी.

रीत उलटी या जगाची काय सांगूं रे तुला,
राहणें तुज या जर्गीं जर, शीक साऱ्या त्या कला !

चौ घ डे वा ज ती रा ज घ रीं

चौघडे वाजती राजघरीं ॥ धृ०॥

लहरीवर लहरी उसळोनी,
हवेंत धूसर नाद मिळवुनी,
धूलिकणांना आंदोलनी,

देत इषारे सर्व घरीं.

दिवे लागती आकाशांत,
खांब विजेचे नी रस्त्यांत,
आयाबाया परतुन येत

दिवे पाहुनी देवघरीं.

धुंधुकलेल्या दिशा जाहल्या,
मंजुळ नादें मोहित झाल्या,
अंगाईला गाउं लागल्या,

पेंगे सृष्टी, गान जरी.

राजद्वारीं दीप झळकती,
पदराआडुनि आणुनि पणती,
कुणी ठेविती तुळशी पुढतीं;

दिवे लागती सर्व घरीं.

जिकडे तिकडे राज्य शांतिचें,
सूर येति ते अंगाईचे,
जीव पेंगती सानूल्यांचे,

विश्रांती घे कामकरी,

चौघडे वाजती राजघरीं.

पडलों होतों एके दिवशीं असाच रानांत
मायभूमिच्या स्वातंत्र्याच्या मग्न विचारांत.

मीठभाकरी कुळवाड्याची होती बाजूस,
कांदाचटणी रुचिवैभव हें शमवि भुकेल्यास.

सभोवताली वटवृक्षांची छाया घनदाट,
पारंग्यांच्या चवऱ्यांनीं करि मम श्रमपरिहार.

रानपांखरें गोजिरवाणीं गातीं संगीत,
पर्णानीं शय्या करवीली अतिथीस्तव खास.

पोपट नव्हते मजसम येथें कुठल्या पिंजऱ्यांत,
स्वच्छंदें बोलून करिति ते अतिथी-सत्कार.

अशाच वेळीं डोंगर माथ्यावर मी गुंगीत—
रचीत होतों ध्येयकल्पना मनोमंदिरांत.

लपून होतों देशासाठीं वेषांतर करुनी,
येथ विसाव्यासाठीं पडलों होतों चोरुनी.

देशासाठीं देह झिजविले ज्यांनीं राष्ट्रांत,
होतों पाहत पथ मी पुढचे त्यांच्या प्रतिमांत.

पिस्तुल जवळीं एकच सखि मम निर्जन रानांत,
संकटसमयीं धीरा देउन येई हातांत.

अकस्मात जवळूनि वाजल्या बंदूका कांहीं,
आश्चर्ये मी इकडे तिकडे धुंडोनी पाही.

डोळ्याचें मम पातें लवतें ना लवतें तोंच—
संगिनवाल्यांनीं घेरिलें समजुनि रिपु हाच.

चरणीं खळखळ लोखंडाच्या वेड्या घालोनी,
बंदीशाळा दाखविली मज बहु धमकावोनी.

तऱ्हेतऱ्हेचे उपाय योजुनि हाल जरी केले
निर्धारणें दास आइचा कांहीं ना बोले.

फांसावरतीं चढवीण्याची शिक्षा मज दिवली,
तयार एका पायावर मी, देवच मम वाली !

स्वतंत्रतेच्या मंदीराच्या पायांतिल एक—
दगड बनोनी तळमळणारा आत्मा राहील.

दिसो बंधुना ध्वज राष्ट्राचा कळसावर त्याच्या,
एकच आशा मनिची माझ्या, पुरवी ती देवा !

*

मला वाटें वसुनि विमानीं गगनांतीं जावें
अश्रू वसुनी मेघांचे कृषिवलास शमवावें.

घनवर होउनि आकाशांतिल दिगांतिं विहरावें,
कुडकुडत्या गरिबांना कंवल देउनि उबवावें.

कण कण सारे देहाचे या धुळींत मिसळावे,
घरदाराविण जगती त्यांना प्रशांत घर द्यावें.

नीर झप्याचें होउनि वाटें सुखांत खेळावें,
तृषित पथीकां सांत्वन देउनि क्षणांत सुखवावें.

रानपांखरें वनूनि मंजुळ वृक्षां नाचावें,
गाणें गाउनि मोटकप्याच्या श्रमास नाशावें.

वनूनि वारा वाटें मजला दिशांत हिंडावें,
घुसुनि घरामधिं रोग्याजवळीं, तयास हसवावें.

पतंग होउनि देउनि प्राणा ज्योतीं चिर व्हावें,
सेवेचें साम्राज्य निर्मिणें हें ना विसरावें.

क शा सा ठों ?

तेवतात झोपडींत
मिण मिण ज्योती शांत,
कशासाठीं अंधारांत
वीज करिते आकांत ?

वाळ माझा झोपी गेला
घेऊनीया वाकळीला,
कशासाठीं खुळखुळा
वाप्यानें या आणीयला ?

राजा माझ्या हृदयाचा—
अन् राणी मी तयाची,
मौज न्यारीच मीलनाची !
झरे कुंभ अमृताचा !!

परी चंद्र नी यामिनी
दूर कशासाठीं जाती ?
भांडणाचा साद आणी
कानीं कासया आदळी ?

नोहे भांडणाचा साद,
खेळ ' घटकंचुकी ' चा !
पृथिवीच्या स्तनांतूनी
पूर वोसंडे सुधेचा !!

१७-७-१९४५

*

(१४)

आ वा ह न

ये बैस अशी मम सांगाती,
ना बावरुं, बघ क्षण ही सृष्टी ॥ धृ० ॥
न्याहाळी हें विशाल अंबर
किति असें तयाचें बघ अंतर,
खग आनंदी परि जाती वर,

अन् स्वातंत्र्यीं ते नित उडती,
त्यापरि आम्हां जाणें वरतीं.

बघ चौफेरी अनंत सृष्टी,
अनंत पाउलवाटा दिसती,
बांध कुंपणें यांतुन वसतीं,

या वाटेंतुन जाऊं पुढतीं,
ना बावरुं परि गे कष्टासाठीं.

स्वातंत्र्याच्या चिर सिंहासनिं
जरि वसायचें गे गातच गाणीं,
तरि अखंड श्रम लागे, धर ध्यानीं,

कस कंबर भावी सौख्यासाठीं,
ना बावरुं, बघ क्षण नभसृष्टी.

जरि खडे बोचुनी रुधिर पडे,
अति दूरी जाऊं पुढें, पुढें,
मार्गांतच अन् क्षण होउं खडे,

अवळोकूनी मार्गे पुढतीं,
चाळूं पुढच्या ध्येयासाठीं.

आयुष्याच्या या आकाशीं
विहार कर गे त्वां माझ्याशीं,
अमूप भोगूं अखंड राशी—

सौख्याच्या, नी घेऊं शांती,
नंदनवनिं गे चिर विश्रांती.

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं
मानव अपुलें घरकुल उभवी,
नव जोमानें त्यातें नटवी,

आणि अचानक वादळांत त्या
मांडच सारा मोडुनि जाई.

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं
मानव अपुली मती चालवी
मात कराया दुनिथेवरतीं,

आणि अचानक वादळांत त्या
बुद्धी सारी भंगुनि जाई.

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं
'शाश्वत' (?) जीवन जगण्यासाठीं
क्षुद्र जंतु करि आटाआटी,

आणि अचानक वादळांत त्या
घडपड सारी व्यर्थच होई !

ज गा ची री त

दुंदुभी आपस्तुतीच्या वाजती ज्याच्या मुखी,
संपदा, श्रीकुंभ येती त्यास करण्याला सुखी.

स्वाभिमानाला त्यजोनी लाळ घोटे सर्वदा,
तोच चढतो कांहीं काळें उच्च सिंहासन वडा.

न्यायमार्गे, स्वाभिमानें हिंडतो जो या जर्गी,
मत्सरानें त्यास 'कुजके' हाणितो लाथा उगी.

जो सुकमें नित्य श्रमतो राहुनी कोठें तरी,
देइना कोणीच भाकर त्यास, उपवाशी जरी.

पारतंत्र्याचें जिणें जो राहण्याला तत्पर,
चघळण्या श्रानापरी त्या मिळत उष्टी भाकर.

नांदती मधुयेव ज्याच्या नित्य जिव्हाग्रावरी,
वीष जहरी सांठलेले जरि तयाच्या अंतरीं-

तोच ठरतो आज श्रेष्ठी, डामडौलें वागुनी,
पूजितें जग त्यास स्तुतिचीं गोड सुमनें वाहुनी.

रीत उलटी या जगाची काय सांगूं रे तुला,
राहणें तुज या जर्गी जर, शीक साऱ्या त्या कला !

चौ घ डे वा ज ती रा ज घ रीं

चौघडे वाजती राजघरीं ॥ धृ०॥

लहरीवर लहरी उसळोनी,
हवेंत धूसर नाद मिळवुनी,
धूलिकणांना आंदोलनी,
देत इषारे सर्व घरीं.

दिवे लागती आकाशांत,
खांब विजेचे नी रस्त्यांत,
आयाबाया परतुन येत
दिवे पाहुनी देवघरीं.

धुंधुकलेल्या दिशा जाहल्या,
मंजुळ नादें मोहित झाल्या,
अंगाईला गाउं लागल्या,
पेंगे सृष्टी, गान जरी.

राजद्वारीं दीप झळकती,
पदराआडुनि आणुनि पणती,
कुणी ठेविती तुळशी पुढतीं;
दिवे लागती सर्व घरीं.

जिकडें तिकडें राज्य शांतिचें,
सूर येति ते अंगाईचे,
जीव पेंगती सानूल्यांचे,
विश्रांती घे कामकरी,
चौघडे वाजती राजघरीं.

बंध मुक्ता त्मा

पडलों होतों एके दिवशीं असाच रानांत
मायभूमिच्या स्वातंत्र्याच्या मग्न विचारांत.

मीठभाकरी कुळवाड्याची होती बाजूस,
कांदाचटणी रुचिवैभव हें शमवि मुकेल्यास.

सभोंवताली वटवृक्षांची छाया घनदाट,
पारंग्यांच्या चवऱ्यांनीं करि मम श्रमपरिहार.

रानपांखरें गोजिरवाणीं गातीं संगीत,
पर्णानीं शय्या करविली अतिथीस्तव खास.

पोपट नव्हते मजसम येथें कुठल्या पिंजऱ्यांत,
स्वच्छंदें बोलून करिति ते अतिथी-सत्कार.

अशाच वेळीं डोंगर माथ्यावर मी गुंगीत—
रचीत होतों ध्येयकल्पना मनोमंदिरांत.

लपून होतों देशासाठीं वेष्टांतर करुनी,
येथ विसाव्यासाठीं पडलों होतों चोरुनी.

देशासाठीं देह झिजविले ज्यांनीं राष्ट्रांत,
होतों पाहत पथ मी पुढचे त्यांच्या प्रतिमांत.

पिस्तुल जवळीं एकच सखि मम निर्जन रानांत,
संकटसमयीं धीरा देउन येई हातांत.

अकस्मात जवळूनि वाजल्या बंदूका कांहीं,
आश्रयें मी इकडे तिकडे धुंडोनी पाही.

डोळ्याचें मम पातें लवतें ना लवतें तोंच—
संगिनवाल्यांनीं घेरिलें समजुनि रिपु हाच.

चरणीं खळखळ लोखंडाच्या वेड्या घालोनी,
बंदीशाळा दाखविली मज बहु धमकावोनी.

तऱ्हेतऱ्हेचे उपाय योजुनि हाल जरी केले
निर्धारानें दास आइचा कांहीं ना बोले.

फांसावरतीं चढवीण्याची शिक्षा मज दिधली,
तयार एका पायावर मी, देवच मम वाली !

स्वतंत्रतेच्या मंदीराच्या पायांतिल एक—
दगाड बनोनी तळमळणारा आत्मा राहील.

दिसो बंधुना ध्वज राष्ट्राचा कळसावर त्याच्या,
एकच आशा मनिची माझ्या, पुरवी ती देवा !

*

मला वाटतें वसुनि विमानीं गगनांतीं जावें
अश्रू वसुनी मेघांचे कृषिवलास शमवावें.

घनवर होउनि आकाशांतिल दिगांतिं विहरावें,
कुडकुडत्या गरिबांना कंवल देउनि उबवावें.

कण कण सारे देहाचे या धुळींत मिसळावे,
घरदाराविण जगती त्यांना प्रशांत घर द्यावें.

नीर झप्याचें होउनि वाटें सुखांत खेळावें,
तृषित पथीकां सांत्वन देउनि क्षणांत सुखवावें.

रानपांखरें वनूनि मंजुळ वृक्षीं नाचावें,
गाणें गाउनि मोटकऱ्याच्या श्रमास नाशावें.

वनूनि वारा वाटें मजला दिशांत हिंडावें,
घुसुनि घरामधिं रोग्याजवळीं, तयास हसवावें.

पतंग होउनि देउनि प्राणा ज्योतीं चिर व्हावें,
सेवेचें साम्राज्य निर्मिणें हें ना विसरावें.

क शा सा ठों ?

तेवतात झोपडींत
मिण मिण ज्योती शांत,
कशासाठीं अंधारांत
वीज करिते आकांत ?

बाळ माझा झोपी गेला
घेऊनीया वाकळीला,
कशासाठीं खुळखुळा
वाय्यानें या आणीयला ?

राजा माझ्या हृदयाचा—
अन् राणी मी तयाची,
मौज न्यारीच मीलनाची !
झरे कुंभ अमृताचा !!

परी चंद्र नी यामिनी
दूर कशासाठीं जाती ?
भांडणाचा साद आणी
कानीं कासया आदळी ?

नोहे भांडणाचा साद,
खेळ ' घटकंचुकी ' चा !
पृथिवीच्या स्तनांतूनी
पूर वोसंडे सुधेचा !!

१७-७-१९४५

*

(१४)

आ वा ह न

ये बैस अशी मम सांगाती,
ना बावरुं, बघ क्षण ही सृष्टी ॥ धृ० ॥
न्याहाळी हें विशाल अंबर
किति असें तयाचें बघ अंतर,
खग आनंदी परि जाती वर,

अन् स्वातंत्र्यां ते नित उडती,
त्यापरि आम्हां जाणें वरतीं.

बघ चौफेरी अनंत सृष्टी,
अनंत पाउलवाटा दिसती,
बांध कुंपणें यांतुन वसतीं,

या वाटेंतुन जाऊं पुढतीं,
ना बावरुं परि गे कष्टासाठीं.

स्वातंत्र्याच्या चिर सिंहासनिं
जरि बसायचें गे गातच गाणीं,
तरि अखंड श्रम लागे, धर ध्यानीं,

कस कंबर भावी सौख्यासाठीं,
ना बावरुं, बघ क्षण नभसृष्टी.

जरि खडे बोचुनी रुधिर पडे,
अति दूरी जाऊं पुढें, पुढें,
मार्गांतच अन् क्षण होउं खडे,

अवलोकूनी मागें पुढतीं,
चाळूं पुढच्या ध्येयासाठीं.

आयुष्याच्या या आकाशीं
विहार कर गे त्वां माझ्याशीं,
अमूप भोगूं अखंड राशी—

सौख्याच्या, नी घेऊं शांती,
नंदनवनिं गे चिर विश्रांती.

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं
मानव अपुलें घरकुल उभवी,
नव जोमानें त्यातें नटवी,

आणि अचानक वादळांत त्या
मांडच सारा मोडुनि जाई.

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं
मानव अपुली मती चालवी
मात कराया दुनियेवरतीं,

आणि अचानक वादळांत त्या
बुद्धी सारी भंगुनि जाई.

दोन दिसांच्या दुनियेमाजीं
'शाश्वत' (?) जीवन जगण्यासाठीं
क्षुद्र जंतु करि आटाआटी,

आणि अचानक वादळांत त्या
घडपड सारी व्यर्थच होई !

केंस पांढरा--

केंस पांढरा
दावि वाकुल्या—
आणि अचानक येई हाता,
वार्धक्याची देई ग्वाही.

लोमा, ब्राह्मी, आवळेल ते
बाजारांतुनि धांवत येती,
गुरगुरणाऱ्या शत्रूवरतीं
सुस्नेहाचें लिंपण लाविति.

शीर्षासन मानेवर बसलें !
गुपीत पेंचांची ये पंगत,
परी बिलंदर केंस पांढरा—
ठाउक त्याला सगळ्या रीती.

मंत्रासरशीं सैन्य जमविलें,
पांढुरक्याशा धुक्यामधोनी,
रिपूवरी क्षाणिं मात करोनी,
राजा झाला केंस पांढरा.

२१-९-१९५७

*

(१७)

क त व्या ची जा णी व

याच दिनीं मी गत वर्षाच्या
लिहिली होती घोर प्रतिज्ञा,
लिहिली होती रक्त-प्रतिज्ञा,
हाय, पाळितों परि पोटाज्ञा !

अति सुंदरशा वाळूवर्ती
वळवित होतों भंवती दृष्टी,
ध्येय-स्वप्नीं गुंग जाहलों,
व्यर्थ, परी पोटाथीं झटलों !

जीवनवाळू चाले वाहत,
भ्याड परी मी आहे निश्चल,
दिसतो मजला ध्रुवतारा, परि
बंध जाववेना तोडोनी !

हाय, हाय, हें कशास जगणें ?
सुखासीनता उरि बाळगणें ?
पशुसम जीवन कशास जगणें ?
याहुन वाटें बरेंच मरणें !

गत वर्षाची स्मरतें का रे—
आण वाहिली जी निर्धारें ?
तोड, तोड हे बंध घराचे,
गातच जा रे गीत क्रांतिचें !

गीत क्रांतिचें !!

या शि वारं त पा वु नं

या शिवारांत पावुनं ॥ धृ० ॥

जपुन् होंवं जाया पावुनं,
काटंकुटं मागुन् पूढुन,
मारुग् सरळ् शिवारांत न,
पाउल् टाका म्होरं बगून.

उस लई उंच वाडला,
प्येरं मोटी अती व्ह त्येला,
घाना आक्शी जवळ अन् आला
पाय्जे काय उस येक दोन ?

इकडं बगा, कन्सं वाडल्यातीं,
राम राम तुमा करिल्यातीं,
आनंदानं मनीं डुलल्यातीं,
हुर्डा चला म्होरं खाऊन.

इकडं आल्या माळावर शेंगा,
लाजुन् तुमा जमिनिंत बगा-
दडल्याती, आनू का ? सांगा,
भरलेल्या खावा बगून.

केळि बगा उंच वाडल्या,
पाचू मोती जनूं व्हं ल्याल्या,
सागत् करन्या तुमचं वाकल्या,
आन्तो खाया येक तोडून.

तूर कुटं डुली मदि मदी,
सावं, राळं कुटं माळामंदी,
भात काळं कुटं कदि कदी,
दौलत् ठेवा आम्ची बगून.

धरूनी माता आली धावुनं
हिस्वा हिस्वा शालू नेसुनं
आनूळं पोरा फार नटवुनं,
बगा येकवार निरखून.

पक्शी शिवारांतलं आलं,
रविराय पान खाउन् आलं,
थुकुन् खालीं लाल त्येनीं केलं,
बगा, बगा, जाति मावळून.

शेरात् मजा असल् तर सांगा,
शिवार आम्चं असलं बगा,
सांज जाली, येकवार बगा,
साहेब्, जावूं अतां परतून.

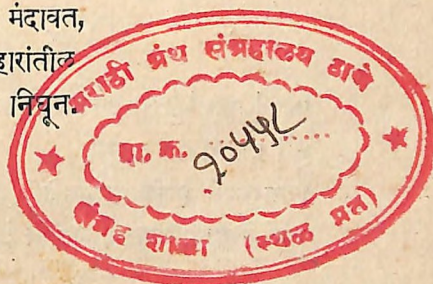
अ ना मि का चे आ र्त स्वर

वाजवीत बसलों एकतारी
गात गाणें जीवनाचें,
भेसूर संगीत निधें तींतून
पील निसटले खुंटीचे.

जीवन-पणतीची ज्योत
हळूं हळूं चाले मंदावत,
प्रीत-सुमांच्या हारांतील
सुगंध गेला पार निवून.

प्रेम-पर्णांचे विडे
चालले आतां वाळून,
जीवन जगण्यांतील रस
गेला आतां पार सुकून.

मस्तीनें भरलेल्या घटावर
पथराच्या हृदयानें
पथर मारून चोरून
तडूतडू आवाजांनीं
विश्व टाकिलें भरून,
शकलें उडालीं दिशा-दिशांना,
आतां मस्ती गेली पुरी आटून.



जौवनाचा सूर्य आतां
चाले हळुं हळुं मावळतीला,
पसरूं लागे जगत-तलावरि
पंख आपुले भयाण निशा.

एकतारी आयुष्याची
घर घर करूं लागे आतां,
कंप न घेई कंठ माझा,
पुरें आतां जीवन-यात्रा !

×

×

×

पहा ! पहा !! तीं आकाशांतून
मुतें पाहतीं आ वासून,
चित्रगुप्तानें झरणि उचलली
नांव लिहाया अपुल्या यादींत !!!

*

२०-१२-१९४८

बा ल का चे बो ल

दीन भुकेनें झाला दुबळा,
आई, भिक्षा घाला मजला. ॥ घृ० ॥
फिरतों वणवण पथिं अनवाणी,
मज दुबळ्याला कोणि न जाणी,
मुखिं अडखळते आतां वाणी,
शाळेचा मम समय जाहला,
लेंबे झोळी रिति दंडाला.
अनाथ झालों दंग्यामार्जीं
आई बाबा खायीमार्जीं-
गायब झाले, ताई माझी ?
माझा उगि कां जीव वांचला ?
गेलों असतों यम-सुदनाला.
अंगि न कुडतें घालायाला,
चिंधि बांधिली मी डोक्याला,
वस्त्र न पुरतें लंगोटीला,
साहू कुठवर असल्या स्थितिला ?
दुःख-वेदना सांगुं कुणाला ?
निर्वासित मी म्हणुनि करावी-
टर कोणीही, शिविही घावी,
स्वैरपणें रसुना. सोडावी,
डाग देउनी दुःखीताला-
मृतवत् करणें, न्याय कोठला ?
मानव्याची लाज असे जरि,
सुसुत भूमिचे असाल कुणि जारि,
भगिनी-मातांनो या दारीं,
सानुकंप मधु वाणी बोला,
पोटीं मायामृत मम घाला.

काजळी डोळ्यांत तूझ्या—

काजळी डोळ्यांत तूझ्या देखिलें मी रूप माझें,
भान हरपोनी दिसे गे दर्पणीं त्या दृश्य तूझें.

सेविण्या प्रिय देवतेला लाविलें नारांजनाना,
धूपपुष्पीं मानसाच्या नादवीलें नादब्रह्मा.

होउनी तल्लीन नादीं नेत्र मिटले मत्तनूचे,
मीळनाच्या सौख्यराशीं ऐक्य झालें अंतरांचें.

परि निमीषीं भंग पावे सुखसमाधी द्वैतभावे,
होउनी जागें म्हणोनी शोधण्या सुख दृष्टि धावे.

परि दिसत डोळ्यांत तूझ्या मत्सरी शत्रूच माझे,
रुधिर तापें तप्तभावे, उष्णतेनें अंग भाजें.

अन् निमीषीं दोन दिसलों तूं नि मी डोळ्यांत तूझ्या,
'तूं नि मी' जावोनि दोघे देखिलें बाळास अमुच्या.

काजळाचा डाग अजुनी दावितो मज गूण तूझे,
काजळी डोळ्यांत तूझ्या देखिलें मी रूप माझें.

मुक्ति मिळाली

अरविंदांना मुक्ति मिळाली,
जिवा-शिवाची भेट जाहली ॥ धृ० ॥

अनंतांतुनी मांगल्याची
ज्योत निघाली चिर सौख्याची
आवलि निर्मुनि नव दीपांची
अनंतामधीं विलीन झाली,
बाबूजींना मुक्ति मिळाली.

सलोकतेचें, समीतेचें,
सरूपतेचें, सायुज्याचें—
धन मिळतें दासा प्रभुजीचें
प्रभु-प्रसादें रास लाभली,
अरविंदांना मुक्ति मिळाली.

विशाल विश्वीं विलीन झाल्या-
आत्म्याला ये अरविंदाच्या
सहस्ररश्मी विकसित करण्या,
योग साधना नवी मांडली,
योगींद्रांना मुक्ति मिळाली.

वराह प्रभु सप्रशस्त, राज. स्वल्प

वसु (१५) वि:

..... दोर वि:

नव्या युगांतिल नव युवकांनो,
जडवादी नी सुधारकांनो,
रूढीवादी सनातन्यांनो,
अध्यात्मानें शांति लाभली,
योगीशांना मुक्ति मिळाली.

अंत्य दर्शना सकल धांवती
भक्त तयांचे भंवति दाटिती
समाधीवरी सुमें उधळिती,
मी ही सुममाला गोवियली,
अरविंदां सु-मनें वाहियली.

दुष्ट काळाच्या कायद्याने

माझ्या गांवाची शिबारे
माझ्या गांवाचेचि वारे
माझ्या मनांत भरते
जरी दूरी पोटासाठी.

चविष्ट भाताचे लोंगर
व्रतधारी नी डोंगर
माळावरील निर्झर
माझ्या मनश्चक्षू पुढे

दुष्ट काळाच्या कायद्याने
हाणीयला क्षणीं बडगा,
आणि करूनि टाकिला
माझ्या मनाचा चुराडा.

मन्मनावरील वळानीं
माझ्या गांवाला वेदना,
अंतराळांत लहरी
वाचीतात अन्यायाला
दुष्टांच्या त्या लहरींना !

२१-१-१९५७

*

(२७)

पंढरीचा वारकरी

पंढरीचा तो वारकरी होता,
बहुत अकिंचन, भक्तिचाचि सांठा !
चरणवहनानें मार्ग आक्रमीतां
बिंदु भक्तीचे ठाव घेत माथा.

पथीं 'संतां' ची बहुत गर्दि होई,
परी म्हाताप्या कोण वाट देई ?
तरी ओढा पंढरीसी तयाचा,
जिवाभावाचा दास विठ्ठलाचा.

अंतिं पंढरिमधिं धांव घेत आला,
मुखीं नामाचा गजर चालवीला;
बहुत दिवसांचा असे तो उपाशी,
दाद नाहीं तरि तयाची कुणाशीं !

चंद्रभागेसी कितिक जात होते,
राउळाच्या चालले कितिक पंथें;
पुंडलीकाच्या दर्शना कितिक,
तयांमार्जीया असे हाहि एक.

मुखीं, हृदयीं आळवी विठ्ठलाला,
त्याच नादामधिं पूर्ण रंगलेला;
आधि थकलेला, त्यांत तो उपाशी,
तोल जाउनि पातला धरित्रीसी.

चार बालें त्या विचाप्यास होतीं,
उघडिं झालीं ! भोवली पंढरी ती !
पांडुरंगाच्या भक्तीची 'पताका'
जगतिं हिंडतिं दावीत सर्व लोकां !!

मला वाटतें होउनि बंदुक हिंसेला त्या मारावें,
‘युद्ध’ शब्द हा कणा-कणांमधि ! दूर लोटुनी त्या द्यावें.

लहान मोठा भेद करोनी कशास जगतीं मिरवावें ?
तरिच वाटतें बाँब बनोनी इमारतींना जाळावें.

ज्ञानाची तडिता वनुनीया रजनीमार्जीं खेळावें,
धनवंतांच्या हृदयामधल्या अंधःकारा नष्टावें.

एक चालतो पायानें, तर मोटारींतुनि कुणि जावें,
म्हणूनि वाटें मोळे होऊनि चाकांना त्या दुखवावें.

दुरूनि येउनि टोळधाडिनें पिकास सगळ्या नासावें,
तरिच वाटतें विष होऊनी वाप्यासंगें हिंडावें.

नरसिंहाचें रूप घेउनी हिरण्यासुरा नष्टावें,
कधीं वाटतें कच होऊनी संजिवनीला मिळावें.

आणी वाटें संजिवनीनें नष्टधरणीला निर्मावें,
त्रिगुणांचें अन् राज्य स्थापुनी सुखेनैव जगिं विहरावें.

मराठ्या स--

वीरवृत्ति दाखिव जगता पूर्व्विची मराठ्या,
काळवेळ समजुनि घेउनि हो खडा मराया ॥ धृ० ॥
बहु शतकापासुनि विस्तृत जो असे अखंड,
पुण्य देश अपुला आजीं जाहला द्विखंड,
शतखंड नि पडतिल त्याचे, बसशिल जर थंड,
राखण्यां अखंडच त्याला हो पुढें लढाया.
आग भडकुनी अवनीच्या पोटीं होइ दीन,
शूर, वीर वदवुनि घेसी आपुल्यास जाण,
संकटांत विश्रांती घे मराठाचि तो न,
घे उडी पतंगापरि त्या अग्निमाजिं राया.
बांधिलीं महाराष्ट्राला तोरणें जयांनीं,
प्राण पणा लावुनि चिरिले रिपूंकंठ ज्यांनीं,
अरिस्त्रियांलागिं सुतेचा दिला मान त्यांनीं,
तेच कार्य आलें आजहि का न तुझ्या वाढ्या ?
ऊठ, ऊठ, शस्त्रा करिं घे, कार्य करी कांहीं,
येइ काळ चालुनि तुजला, शांत तूं न राही,
देइ जर्गीं सामर्थ्याची 'मराठा' चि ग्वाही,
वेळ दवडतां करिं येतिल नातरी नरोठ्या.
मंदिरास स्वातंत्र्याच्या पूर्ण बांधुनीया,
सानथोर पुष्पांचे नी हार अर्पुनीया,
ज्योत झळकुं दे समतेचा दीप लावुनीया,
पूज सदा भूमातेला पवित्रतेनें या.
वीरवृत्ति दाखिव जगता पूर्व्विची मराठ्या.

बो ट भि ड वूं बं द रा ला

तूं नि मी दोषे मिळोनी
बोट भिडवूं बंदराला ॥ धृ० ॥

चंद्र शीतल नभिं विराजे,
गान मंजुल पवनिं वाजें,
हास्य येई सागराला
हलवि प्रेमें गल्बताला.

चांदण्यांचा पदर उडतो,
सिंधुला जाऊनि भिडतों,
पदर त्यापरी तव उडाला
स्पर्श केला मम हृदाला.

प्रीतिच्या नौकेमधीं गे
गुंफुं अपुले प्रीति-धागे,
एक बनूनी वल्हवोनी
जिंकुंया भवसागराला.

*

पि क ल्या पि व ळ्या पि प ळ पा ना—

पिकल्या पिवळ्या पिंपळपाना
धरिसि उगी कां दुराभिमाना ? ॥ धृ० ॥

रूप-गंध-रस समयें लुटलें,
बघ आतां तुज जरत्व आलें,
अंग जाहलें फिक्कट पिवळें,
जो तो तुडवी, फिक्कट पर्णा,
धरिसि उगी कां दुराभिमाना ?

यौवन जोंवारि तुझ्यांत होतें,
वारे गोष्टी झाले करिते;
धूळ फेकिती तुजवारि परि ते,
आतां माया नसे तयांना,
धरिसि उगी कां दुराभिमाना ?

गुंगीमार्जीं श्रेष्ठपणाच्या
हसलास जना पृथ्वीवरच्या
कोण विचारिल आतां तुजला ?
गळति लागली तव सुख-स्वप्ना,
धरिसि उगी कां दुराभिमाना ?

पूर्वीं जनतेच्या डोक्यावरि,
पडणें आतां पायांखालीं,
जो तो तुडवित नकळत खालीं,
उंच करुनि जणुं ताठर माना
धरिसि उगी कां दुराभिमाना ?

ज्या फांदीच्या आधारानें
आनंदानें झोके घेणें,
तिनेंहि आतां तुला विसरणें,
रात जगाची असली, पर्णा,
धरिसि उगी कां दुराभिमाना ?

त्या फांदीवरि परि चढण्याची
ताकद नाहीं तुझ्या तनूची,
वाट पाहसी तूं कवणाची ?
कोण न त्राता, पिंपळशाना,
धरिसि उगी कां दुराभिमाना ?

*

अं त र -- १

माडांच्या कुशींत
झोपड्या झोपल्या
कुशीला घेऊन
दरिद्री जीवन !

तयांच्या कुशींत
सानुलें जीवित
झोपलें सुखांत
निश्चित, निवांत !!

पल्याड पांढीच्या
टेकडीवरतीं
प्रकाश विजेचा
उंचशा महालीं !

तिथें तडफडें
विलासी जीवित,
जागतें दुःखांत,
जागतें चिंतेंत !!

१-११-१९५३

*

ते बंडखोर हो मोठे ठरले

ते बंडखोर हो मोठे ठरले

फांसावर जे विहसत चढले. ॥ धृ० ॥

हृत्सिंधूमधिं ऊर्मि उसळल्या,

रुधिरांच्या अन् लहरीं खवळल्या,

दिशा तयांनीं पूर्ण व्यापल्या,

रिपूस ज्यांनीं निराश केलें,

ते बंडखोर हो मोठे ठरले.

मानव्याच्या मशालि वेउनि,

अंधारांतुनि मार्ग काढुनी,

मरणाला आव्हान देउनी,

दुजांस ज्यांनीं दूर फेकिलें,

ते बंडखोर हो मोठे ठरले.

फांसावरतीं चढतां चढतां

बोल मुखांतुन—‘मरण शरीरा—

सत्य जगामधिं कथेल आत्मा’

लढतां लढतां अमर जाहले,

ते बंडखोर हो मोठे ठरले.

सभोंति तटबंदी चौफेरी,

गरजत मोठ्यानें रणभेरी,

बाळें नाचत त्या मंदीरीं,

लवांत ज्यांना छेरे लागले,

ते बंडखोर हो मोठे ठरले.

सूडवृषावर स्वार बनोनी,
आत्मसंयमें दोर खेचुनी,
तप लोटियलें परदेशांमधिं,
शिगें रिपुला रक्त माखिलें,
ते बंडखोर हो मोठे ठरले.

तो दिन स्मरणांतुन ना विसरे—
जालियनाच्या बागेमधले
पुष्पगुच्छ रक्तानें भिजले,
थडग्यांतुनि ते हंसतिल सगळे,
ते बंडखोर हों मोठे ठरले.

आज स्फूर्ति दे भगतसिंग
त्यागाचा अन् उद्यमसिंग
भयाण आक्रोशी रणशिंग,
उठोनि हे ध्या संगरभाले,
ते बंडखोर हो मोठे ठरले.

स्वातंत्र्याची बाला डोले,
या, या, हासत नाचत सगळे,
मांगल्याचा दिन हा उगवे,
बंडखोर अम्हि ठरुंया बालें,
ते बंडखोर हो मोठे ठरले.

गो फ ण वा ली स--

भिरि भिरि, भिरि भिरि भिंगरिपरि कां वसूनि माच्यावरी,
मारिसी गोफण माझ्या उरीं ? ॥ धृ० ॥

कां घमेंड पोरी अवखळ करिसी उगी ?
मज माहित मिळते हांजीनें पोटगी,
जमतील पांखरें जोंवर असतें सुगी,
परी संपतां सुगी ज्वानिची जातिल पळुनी दुरी,
सोडुनी तुजला माळावरी.

बघ रानपांखरें अधरावर बैसतीं,
तव पुष्ट उरोजांतील मधा हारितीं,
जणुं भाटासम अन क्षणभर तुज वानितीं,
स्तुतिसुमनांच्या भाराखालीं वाकुनि उंचीवरी
धरिसि कां गोफण उजव्या करीं ?

मी नसे पाहुणा कुठल्यातारि देशचा,
मी असे जाणता सौंगडि या रानचा,
मी राखणदारच आहे तव ज्वानिचा,
परि रोष धरुनि कां भिरि भिरि भिरि भिरि वसूनि माच्यावरी
मारिसी गोफण माझ्या उरीं ?

सा ग रा—

कुठें तूं सागर, कुठें मी विहार,
 दृष्टीपुढें तुझ्या भान नुरे.
 अस्मान-भरारी मारीतात घारी,
 तुझ्यापुढें त्यांचा गर्व नुरे !
 राष्ट्रोद्धारचक्रीं कवित्व तुझेंच !
 मातृगीत गाच मजलागीं !
 संतमालिकेंत ज्ञानेश्वर वाल,
 रेड्यामुखीं वेद वदवीला !
 बालकवीं तूंच मायदेशामधीं,
 अंतरीची स्फूर्ति अलौकिक.
 आईचेंच गीत मार्गावरी गात,
 अमर मृत्यूस केलेस त्यां.
 तुरुंगाच्या दारां गीत गाईलें त्यां,
 झंकार त्याचा कर्णी माझ्या.
 जीवन-खाईत भाजून निघालों,
 मायभूमीलागीं काय करूं ?
 अंतरीची ओढ राष्ट्रोद्दारासाठीं,
 रुढीच्याच गांठीं बांधलों म्यां.
 भाग्य-सूर्य तुझा दिपवील जगा,
 मिळे सिंहासन तेंवी तूज.
 विनती हे कवे, पामरावरी या
 दयामृतधारा वाहूं द्याव्या.
 सागरा, ही वांछा- फूल नसें जरी,
 पाकळ्यांच्या परी सेवा घडो.

म हा त्मा

महात्म्या, तुझी दिव्य तेजस्वि मूर्ती
मना मोहवीतें शरीराकृती,
मनोमंदिरीं देविंते ठेवुनीया
पुढें लावुनी नेत्रनीरांजनांना—

—जधीं आळवीसी तितें शांततेनें,
हसे आंतल्या आंत संतुष्टतेनें,
तिचें हास्य वोंसंडि त्वद्माख्यवाटें,
निराशी मनाला दिसे मार्ग तेथें.

कुणी बांधिली देहयष्टी तुझी ही ?
नसावाच तो मानवी शिल्पशास्त्री !
विजेमाजिं जें तेज ना सांठवीलें,
तुझ्या नेत्रपेटींत तें ठेवियेलें.

मनोहारि श्रीकृष्ण जो गोकुलीचा,
तुझ्या यष्टिं या कांतिचा त्याच सांठा,
अहिंसा-दया-शांति-सत्यत्व-देवी,
तितें सेवण्या यष्टि तूझी झिजावी.

तनू चंदनानें, कृतींच्या फुलांनीं
तितें तोषवीसी महा आरत्यांनीं,
जगन्मंदिरीं आज देवत्व आलें—
तुला सेवण्या संत दूरुनि आले.

गरीबींतलीं घाण अन् म्लान पोरें
त्वद्ग्राउळीं संत मोठेच हे रे !
तयांनीं फळें आणिलीं जीं मनानें
दुजाराम सेवीसि आत्मीयतेनें.

ब्रह्म वानिता वानिता त्वन्महीमा
थकोनीच जाईल मद्वैखरी गा !
महात्म्या, जगीं बंध तूं एकलारे !
तुझा दास हीं अर्पितो शब्द पुष्पें.

सखे, तुझ्यास्तव ज्ञान द्यावया झालें मी मास्तर
 'बी. ए., बी. टी.' डिग्री मिळविलि नानाविध सत्वर,
 तुझ्या हनूवर गुंफियल्या मी काव्यपुष्पमाला
 तव प्रीतीस्तव पाकिटांतुनी अर्पियल्या तुजला.

सखे, तुझ्यास्तव गाणें गाया बनलों मी गायक
 'गान-प्रवीण' पदवी मिळविलि बनूनि पायीक,
 नव सारंगीवरी गायिले रागावर राग
 उन्मळूनि ये कंठीं माझ्या नित्यच अनुराग.

सखे, तुझ्यास्तव रंगभूमिवर झालें मी अँक्टर
 'अभिनयपटु' ही पदवी मिळविलि बनूनिया किंकर,
 गेल्या वर्षी जेव्हां झालें वार्षिक सम्मेलन
 तुझ्याकडे पाहून घेतलें हीरोचें काम.

मला वाटलें इतुकी सेवा फळास अजिं आली,
 हाय ! परी गे ! 'नको तुम्ही मज' नोटिस ही दिवली !!

आ गी न गा डी

झुक झुक, झुक झुक

आगीनगाडा चालला रं ॥ धृ० ॥

अंधार आला, झोंपवि सकला,

वाराहि येऊन् लागे गायाला,

दिवे विजेचे जणू काजवे,

अंधार-वाकळीं झोंपत सगळे

परंतु चेटकी आगीनगाडी

मशालि घेऊन् चालली रं.

बंबाड्या भूताची बायको पितिची

कोळसे खाऊन् नि पाणी पिऊन्

घेऊन् चाले पोरानंचें ओझें

काळजाचे दिवे लावून रं.

शिटी फुंकित्, खडाड् करित्,

ध्येयाचें गाणें मंजूळवाणें

आनंद द्याया मुलांस अपुल्या

गात गात नी डोल डोलुनी

कार्याच्या रस्त्याला चालली रं.

कड्यावरुन् कांटयांवरुन्,

ओढ्यावरुन्, नदीवरुन्,

डोंगरावरुन्, बोगद्याखालुन्.

वाटेंत कशाची भीती न बाळगुन्

ध्येयाच्या मार्गानं चालली रं.

झुक, झुक, झुक झुक

आगीनगाडी चालली रं.

ये ल ल ना

ये, लचकच लचकत ये ललला,
अन् अविरत नर्तिनि रिझवि मना. ॥ धृ० ॥

पायीं पैजण, हातीं माला,
करकमलांचा करुनि चाला,
झाणि मोहवि सकला रसिकजना,
ये, लचकत लचकत ये ललना.

सप्त सुरांची साथ बावया
तरंग उठती जळीं लीलया,
रंगभूमि रिति कां मग ललना ?
ये, लचकत लचकत ये ललना.

सुरम्य सारुनि पदरा दूरी
दौलत दाखिव उरिची न्यारी,
सखि, मंत्रमुग्ध करि श्रांत जना,
ये, लचकत लचकत ये ललना.

ए क दृश्य

झप झप पाउल टाकित टाकित
ऑफिसमार्गे मार्ग आक्रमित
अकरा वाजुनि गेले म्हणूनि
हृदयाचे मम ठोके मोजित
चाललों भरार .

परंतु मार्गी थांबलोंच मी,
चक्क जाहलों दृश्य देखुनी—
पाटी झळके माडीवरतीं
'वकील आंत,' नि 'एल्. एल्. बी.' ची
डिग्री दिसे मजला.

लगतच होती खिडकी एक,
दार नि उघडें होतें अर्ध,
खुर्चीवरतीं होते कोणी—
दिसे चेहरा, रंग गुलाबी
अंधुकसा मजला.

सूट बुटांतिल व्यक्ती कोणी
क्षणामधीया आली दमुनी—
कपोल चावुन केला उष्टा—
'इश्य' नि बदली ती कालिका—
दिसलें मजला हें.

तसाच आला तो बाहेरी,
 ती होती परि खुर्चीवरतीं,
 नजर द्रयांची भिडली मजशीं,
 लज्जित हाउनि त्या दोघांनीं
 झाकिलीच खिडकी !

क्षणभर थांबुन विचार केला—
 ‘ प्रिया कुठें मम ? जिणें कशाला ?
 पृथ्वि नसे जर, रवी कशाला ?
 खिन्न मनीं !—पण बाराचा
 ठोका तर पडला !

काळीजाचें पाणी झालें,
 देहभान अन् अंगीं नुरलें,
 पळत चाललों ऑफीसाला,
 जुमानिले ना घर्मबिंदुला,
 अन् पोंचलों स्थळाला.

साहेब नव्हते परि आलेले
 नांव जयांचे हो ‘ काळेले ’,
 सही करोनी डायरीवरी
 वसूनि मी मम जागेवरतीं
 विचार बहु केले.

घट भरले माझे

घट भरले माझे मधु मदिरेनें
मनिं विहसत येउनिया मदनानें ॥धृ०॥

जीवन अपुलें मरुसीरेतेपीर
खिन्नताच जी वसे अंतरीं
सोडाया तिज या मम दारीं,
मी शमविन हृदयें मधुबिंदूनें,
घट भरले माझे मधु मदिरेनें,

ग्रीष्मर्तूचा ताप जाहला—
असेल कोणा या वेळेला,
तर सांगा त्या तृप्ति हृदाला ---
' घट भरले येथें मधु मदिरेनें
मनिं विहसत येउनिया मदनानें. '

या कोणीही मौज कराया,
सुखसाम्राज्यें क्षणिं निर्माया,
दसप्यांतिल ही दौलत लुटण्या,
देईन मदीरा मी ममतेनें,
निर्मीन निमोषीं स्वर्ग सुखानें.

कां हों क णि का

(१)

जी भव्य कलाकृति अमर जगीं या ठरली,
ती शहाजहानें प्रियेलागिं बांधियली;
ते कलावंत परि अमरकृतीनें मेले,
स्वार्थास्तव बोटे छाटियलीं हो ज्यांचीं,
नांवें त्यांचीं कुणि कधिं का काटियलीं ?

× × ×

(२)

अंगार पसरला सभोंति माझ्या आज,
भ्रष्ट मनें जन वाजवीति परि झांज;
या अबलेला अंगारांतुन काढाया
धजेल कोणी का करण्या बलिदान ?
देतील देवता स्वर्गीं त्याला मान !

× × ×

(३)

यामिनी धावते हुडकण्यास सूर्याला,
संदेश पाठवी विहगासंगें त्याला,
सुमुहुर्तनें रंगविती द्वय गाल;
भास होतसे मीलन हो जणुं त्यांचें,
हाय, परंतू अंतर दोन धुवांचें !

× × ×

(४७)

(४)

बघ धैर्यमेरु ते बंदीखान्यांतून
बहु रुधिर वाहतें ज्यांच्या चोंचींतून
कृश पंखें फडफड करीत दूर निघाले
जणुं एक मनानें धांवत अरुण दिशेला,
परि काय करावें अमुच्या तिन्हिसांजेला ?

x + x

(१)

बांधतो मनीं जन सुंदरता-राऊळ,
मूर्तीला स्थापुनि गाई गान मंजूळ;
बहु भक्तीभावे समाधिस्थ तो होतो,
लव पुरें, येतसे परिस्थितीचा जाळ !

x x x

(६)

धनदौलत मजला नको नको ती तुमची,
मज नावडतें श्रीमंती जी विक्रीची;
बहु आहे बळकट अजून माझा दंड,
भाकरी श्रमाची सुखवीते आम्हांला,
आणून पोंचवा येथें माझ्या बाळा.

*

१८-१२-१९४४

(४८)

दि शा-दि शां ना दी प ला ग ले

दिशा-दिशांना दीप लागले,
मंगलमय हें त्रिभुवन झालें. ॥ धृ० ॥
सुमा-सुमांतुनि जीवन भरलें,
हरितांबर अवनीनें ल्यालें,
मंद समीरण मोर्दे डोले,
आमोर्दे मन प्रसन्न झालें.
खळ्या-खळ्यांतुनि ढीग धनाचे,
वैभव दिसतें वनराणीचें,
जीवन जणुं तें शेतकऱ्यांचें,
नाचति तेथें कृषिवलवाळें.
संघटनेचें जालें विणुनी,
अमृतकण चोंर्चीत घेउनी,
मंजुळ गाणीं गात गात नी,
घराकडे द्विज परतुं लागले.
घरां-घरांतिल दीपज्योती
स्वबलिदानें जगता देती
मंद मधुरसा प्रकाश, शांती
कृत्रिमता तेथें न आढले.
निशिकांताच्या राज्यामधल्या
आवलि जीवनमय ज्योतींच्या,
पाहुनि पणत्या अन् भूवरच्या,
स्थितप्रज्ञ मम मानस झालें,
मंगलमय हें त्रिभुवन झालें.

से व का ची श्र द्वां ज लि

पहा पहा ती नभःप्रांगणीं बापूंची मूर्ती,
पहा पहा ती कडेकपारीं देवाची मूर्ती,

पहा ठेवुनी खांद्यांवरतीं बालांच्या हात,
येत स्थळिं प्रार्थया देवा, परि झाला घात !

छरे लागले छातीमाजीं, अरुण लाल झाला,
'हेरे राम', ही वाणी ऐका, 'क्षमा करा त्याला !'

कोण वदतसे - 'देवा घरला गेले गांधीजी ?'
आसुपूर कां वाहविसी जन नयनसिंधुमाजीं ?

दिसतो मजला सच्यात्मा तो अणुरेणूमाजीं,
सहज आदरें लवतीं गात्रें तत्पुढतीं माझीं.

पूज्य पिताजी पहा बैसुनी ईशस्तुतिसाठीं,
मंजुल नादें भगवद्गीता शांततेंत गाती.

हसतमुखानें धडे शिकविती सकलां सत्याचे,
विश्वबन्धुता, संयम, एकी, प्रेम, आहिंसेचे.

शब्द मुखांतिल, छेः हो भारी मूल्यवान् मोतीं,
प्रसाद सेवुनि पुण्यात्म्याचा दीन शांत होती.

पहा, पहा आजानुबाहु ते राम नभीं हसले,
गांधीजींच्या रूपानें या युगांत अवतरले.

परदेशामधिं खिस्त येउनी कार्य करुनि गेले,
भारतांत जरि धर्म शिकवुनी गौतममुनि गेले,

गांधीजींच्या सम परि कलियुगिं गांधिजाच झाले,
त्यांच्या तेजापुढतीं पापात्मैही बहु भ्याले.

बापूंचा जरि देह चंदनीं भस्मभूत झाला,
अमर त्यांच्या त्रैलोक्यामधिं तत्त्वपुष्पमाला.

त्या तत्त्वांमधिं दिसतिल सकला बापू ममताळू.
एकलव्यासम तत्त्वासाठीं व्हावें कष्टाळू.

x

+

x

बापूजी हो सेवक तुमचा मी दुबळा द्राड,
अर्पितसे सु-मनें श्रद्धांजलि, ध्या करुनी गोड !

प्राप्त २५ सप्टेंबर, १९४८. स्वतः

पुस्तक दि:

प्राप्त दि:

या मि नी गे—

यामिनी गे, ये जराशी राज्य तूझें चालवी,
स्विकरांनीं दग्ध झाल्या मानसाला शांतवी.

दीन दुबळ्या अर्भकाला दे कुशीचा आसरा
दुग्ध कुंभांतील पाजुनि पुष्ट करुनी त्याजला,
गोड अंगाई म्हणोनी वायु-हिंदोल्यावरी
तारकायुत दुलई घालुनि उबित त्याला झोपवी.

पथिक ध्येयाप्रति निघाला, घाव बसले अंतरीं,
रुधिर वाहे, भूक लागे, ताहनेनें व्याकुळी;
चालला परि मुक्तिसाठीं, सांज झाली त्या क्षणीं,
दे विसावा त्याजला गे, तन्मनाला हासवी.

दरिद्रानें किति श्रमावे जीवनार्थी आजला,
पूर्वजन्मी पाप केलें काय त्यानें, सांग ना !
अमृताने धुंद करुनी दे विसावा त्याजला
जवळि घे आई तयातें, याचितो गे हा कवी.

माझें घर

माझीया घराळा	कुडाच्या गे भिंती,
नाहीं सीमेंटाच्या	रंगदार उंची.
माझीया अंगणीं	पांखरांची शाळा,
नाहीं सुवर्णाच्या	पिंजऱ्यांच्या माळा.
माझीया दारांत	तुळसीचा थाट,
नाहीं सोनचाफा	सुगंधानें युक्त.
माझीया ओठ्यांत	भरल्या कणगी,
नाहीं तिजेरींत	रुपयांच्या राशी.
माझ्या माजघरीं	वाकळ-विछाना,
पलंग रुप्याचा	नाहीं विसाव्याला.
स्वयंपाकघरीं	माझ्या उतरंडी,
दाग-दागिन्यांनीं	नाहीं भरलेली.
माझ्या देवघरीं	तेवी सांजवात,
विजेच्या दिव्यांचा	ना लखलखाट.
माझ्या परसांत	भारावल्या केळी,
नाहीं लाविलेल्या	विलायती वेली.
माझीया गोठ्यांत	हिर्या-मोतियांची—
जोडी शोभतसे,	खूण वैभवाची
माझीया घांत	नांदे सदा सुख,
परी अंतरांत	एक असे भूक.
येशील का सखे	तिज शमवाया
सदनीं माझीया	स्वर्ग निर्मावया ?

अनाथ मी सरकार

शूर शिपाई अनाथ मी सरकार ! ॥ धृ० ॥

स्वातंत्र्यास्तव मायभूमिच्या

रात्रंदिवसा झिजविली काया,

प्राणांचा दिधला नि हार.

उगवे दिन अजि सौभाग्याचा,

कुंकुमतीलक शोभे रविचा;

पायिक परि हा लावित वार.

भीक मागितो सेवक आजीं

लावुनि झोळी काखेंमार्जीं

पोटासाठीं दारोदार.

त्या वेळेला हार घातले—

शिरिं माझ्या, अन् स्वागत केलें;

आज परी कां करितां ठार ?

नको नको मज हार सुमांचे

बेगाडे तुमच्या या प्रेमाचे,

फेकुनि द्या तो सुमसंभार,

मज कोणी हो नोकरि द्या ना !

अन्नाला लावा या दीना,

शूर शिपाया द्या आधार.

शूर शिपाई अनाथ मी सरकार !

डों बा च्या चा पो र

डोंबाच्याचा पोर बांधतो भरा देर ॥ १७ ॥

करील सर्कस आनंदानं जाळाय़ा तें पोट,
तापत हैतीं केंस तयाचं कुरळं काळं भोर.

कपडं कुठलं अंगावरतीं ? कमरेला लंगोट,
कष्टानं अन् जालं हाये शरीर काळं भोर.

पोलादाची कांब तयाची, येइ तियेला वांक,
चेडु उडवा वाटेल तस्सा, जाइल वरती फास.

चेंडु कशाला, पाटा पाय्जे चटणी वाटाय् काय ?
मिंटामध्ये अंगाचा ह्यो करील कीं तैयार.

दोरावरतीं चढून चालल् एका पाथानं,
करील नाना खेळ ठेवुनी काठीवरतीं भार

सिरमंतीचा थाट कशाला ? मानुसकीला फांस !
कोंडा भाकर, नीर झप्याचं पुरंल हा आहार,

गरिबांनो, द्या पोटाभयला काहुनि गरिबा घास.
दाहि दिशीं नांवाचा तुमच्या करील जयजयकार.

अ खं ड का र्य क री

मनुजा, अखंड कार्य करी. ॥ धृ० ॥

जन बहु येतिल, जन बहु जातिल;
कुणि तुज वानिल, कुणि जरि निंदिल
कल्याणचा भाव धरी.

किति निर्झरिणी दाहि दिशांनीं
नद्यांत मिळुनी, विलीन होउनि,
दुखुनि येती सिंधुपरी.

प्रेमळ चिमणी कणा-कणांनीं
जगतामधुनी चारा आणुनि
निज पिलांस बहु ऊब करी.

किति सानूळें बीज, न दिसलें,
किति मोठाले वृक्ष जाहले !
विहग नाचती तयांवरी.

कार्याच्या तूं गार्दीतूनी
संयम-धीर-वृषांना हाकुनि
दास्यावर त्वेषानें चालुनि
स्वतंत्रतेला मुक्त करी,
मनुजा, अखंड कार्य करी.

अ द्वै ता चो ओ ल ख

मज हारपलेलें सांपडलें,

स्वर्गसुखाचें दार उघडलें. ॥ ५० ॥

मृदुल करांचा विळखा पाहिला

कमलदलासम जणूं भासला,

रोमांचानें देह विनटला;

मनमाझारीं मंदिर सजलें,

देवभक्त अन् क्षणांत बनलें.

त्यांच्या माझ्या रूपामाजीं

विचार आणि क रीतीमाजीं

नांदे समता ध्येयामाजीं—

पूर्वजन्म जें सुकृत केलें,

त्यांच्या रूपें फळास आलें.

अज्ञातीं जें दडलें होतें,

कितीक वर्षे शोधित होत्यें,

लावुनि हृदयाच्या पणतीतें,

कष्टानंतर आज गवसलें

होतें जें तें श्रेय हरपलें.

सूरामाजीं सूर मिसळलें,

द्वैत जयांचें दूर पळालें,

संसाराचें गान प्रगटलें,

समाधिस्थ जणुं सदन जाहलें,

शंकरतनुनें सुख मज दिधलें.

आतां आशा नसे कशाची,

अखंड तेवत राहो पणती

जीवनमय मंगल ज्योतींची,

सागरिं नौका हळुं हळुं डोले,

सुखसंचालन नित्य चाललें.

दी प ला वि ये ला

जुन्या कल्पनांचा समाजीं कचरा,
तया पेटवाया दीप लावियेला.

सुवर्णाचें नाणें घाण भेसळीनें,
शुद्ध करावया कुंड पेटवीला.

सत्व-दीपावरी 'तमाची' काजळी,
तिज फुंकराया श्वास सोडीयेला.

अज्ञान-तिमीरीं चुकलेल्या जनां
सुपथ दावाया दीप लावियेला.

देशाभिमानाची ज्वाला विझलीया,
तिला चेतवीण्या दीप लावियेला.

निराशा-वनांत युवक विषण्ण,
आशा दाखवाया दीप लावियेला.

वादळ-भीतनिं तारका पळाल्या,
अंधार नष्टाया दीप लावियेला.

निराशांधःकारीं सिंधूमाजीं नौका,
तीर दाखवाया दीप लावियेला.

प्रतिभा-चिलीमीं अक्षर-तमाखू
रस धूसवाया अंगार ठेवीला !

रत्न मज दिव्य आज लाभलें,
 हृदयकोदणीं व्यास बसविलें. ॥ धृ० ॥
 त्या तेजानें मार्ग उजळला,
 प्रेमफुलांचा सडा पसरला,
 उद्यानांतुनि पुढें चाललें,
 रत्न मज दिव्य आज लाभलें.
 जातां जातां दीन भेटले,
 दिव्य तेज तें तयां दाविलें,
 त्यांना संगें पुढतीं नेलें,
 रत्न मज दिव्य आज लाभलें.
 आणि भेटलें जीव सानुले,
 तयांस सुद्धां सर्वे घेतले,
 पुढतीं पुढतीं पद टाकियलें,
 रत्न मज दिव्य आज लाभलें.
 संतांचा मेळावा जमला,
 कीं देवांचा वास जाहला,
 परमेशाच्या गृहा चाललें,
 रत्न मज दिव्य आज लाभलें.
 अंधाराचें राज्य संपलें,
 तेजोमय हें विश्व जाहलें,
 त्यांतच मीपण जळुनी गेलें,
 रत्न मज दिव्य आज लाभलें.
 तेज, तेज, हें तेजच सगळें,
 सत्य आणि शिव, सुंदर झालें,
 ओंकारामधिं विलीन झालें,
 रत्न मज दिव्य आज लाभलें.

दी प ला वि ये ला

जुन्या कल्पनांचा समाजीं कचरा,
तया पेटवाया दीप लावियेला.

सुवर्णांचें नाणें घाण भेसळीनें,
शुद्ध करावया कुंड पेटवीला.

सत्व-दीपावरी 'तमाची' काजळी,
तिज फुंकराया श्वास सोडीयेला.

अज्ञान-तिमीरीं चुकलेल्या जनां
सुपथ दावाया दीप लावियेला.

देशाभिमानाची ज्वाला विझलीया,
तिला चेतवीण्या दीप लावियेला.

निराशा-वनांत युवक विषण्ण,
आशा दाखवाया दीप लावियेला.

वादळ-भीतीनें तारका पळाल्या,
अंधार नष्टाया दीप लावियेला.

निराशांधःकारी सिंधूमाजीं नौका,
तीर दाखवाया दीप लावियेला.

प्रतिभा-चिळीमीं अक्षर-तमाख,
रस धूमवाया अंगार ठेवीला !

*

८-५-१९४५

रत्न मज दिव्य आज लाभलें,
हृदयकोदणीं त्यास बसविलें. ॥ धृ० ॥

त्या तेजाने मार्ग उजळला,
प्रेमफुलांचा सडा पसरला,
उद्यानांतुनि पुढें चाललें,
रत्न मज दिव्य आज लाभलें.

जातां जातां दीन भेटले,
दिव्य तेज तें तयां दाविलें,
त्यांना संगें पुढतीं नेलें,
रत्न मज दिव्य आज लाभलें.

आणि भेटलें जीव सानुले,
तयांस सुद्धां सर्वे घेतलें,
पुढतीं पुढतीं पद टाकिलें,
रत्न मज दिव्य आज लाभलें.

संतांचा मेळावा जमला,
कीं देवांचा वास जाहला,
परमेशाच्या गृहा चाललें,
रत्न मज दिव्य आज लाभलें.

अंधाराचें राज्य संपलें,
तेजोमय हें विश्व जाहलें,
त्यांतच मीपण जळुनी गेलें,
रत्न मज दिव्य आज लाभलें.

तेज, तेज, हें तेजच सगळें,
सत्य आणि शिव, सुंदर झालें,
ओंकारामधिं विलीन झालें,
रत्न मज दिव्य आज लाभलें.

ल ग्ना नं त र

(कविवर्य ग. दि. माडगूळकर यांची क्षमा मागून)

लग्नानंतर काय घरामधि
राज्य नांदणें प्रीतीचें ?

लग्नानंतर शिकले जातिल
काय धडे अन् नीतीचे

लग्नानंतर नंदनवन का
होइल अवध्या सदनाचें ?

छेः, छेः, नाही; लग्नोत्तर मग
प्रयत्न दुसऱ्या लग्नाचे !

*

२३-४-१९४४

व सं ता ग स न

मधुकर फिरती वनावनाला,
वसंत नाचे दिशादिशांला.

जुन्या बिजाला नवी पालवी,
वृक्षलता अन् शिर झुकवीती.

प्रिया पड्डली मखमालीवरि
धांवत येई प्रियकर दारीं.

कुहुकुहु कोकिल, भारद्वाज नि
विठू विठू ही पोपटवाणी;

आकाशचीं बालें सगळीं
स्वागत करण्या सुसज्ज झालीं;

लता लपविती फुलांस अंकीं,
सानुलिं सुमनें कुणास देखितिं ?

मधुकर येतां मधु ओतीतीं,
जणुं स्वर्गाचे झरे वाहती.

इथें कुणाचा नाही भेद,
मधू गळतसे यांतुन गोड.

मिळून जाऊंया स्वर्गाला,
वसंत नाचे दिशा-दिशांला.

✽

काळी जाचा कागुद्

देइल् कुणि का हो माज्या लाडक्या मुला
काळीजाचा माज्या कागुद् बघायला ?

भरलेल्या कणसांचे दाणे जसे,
लाडक्याचें रूप माज्या हाये तसें,

पर मला सोडुन् राया कसा गेला
भर्ती होउन् लष्करांत लढायला ?

भरलेलें घर व्हतं जवा व्हता,
मसणाची कळा आली त्येला अतां;

तुळम् लाग्ली अंगणांत कर्पायला,
समजेल त्येला कसं ? सांगा मला.

पृथिवीच्या पाठीवर कुठं गेला ?
अवकाश आतां किती परतायला

लिहाल् कोणी का हो त्येला परतायला—
'आई खिळ्ळी आजारानं हंडुणाला' ?

देइल् कुणि का हो माज्या लाडक्या मुला
काळीजाचा माज्या कागुद् बघायला ?



अ खं ड भा र त खं ड

अखंड भारत खंड,

अमुचा

अखंड भारत खंड. ॥ धृ० ॥

परकीयांनीं प्रयत्न करुनी जरी पाडिले खंड,
अखंड भारत सदा राखण्या सांडूं रक्त उदंड.

भोलिं लेकरें मायभूमिचीं, थोपटतीं ना दंड !
अमृत पाजियलें सर्पांला, म्हणून काढी खंड.

आम्ही नुरळों आज दुजांचे रक्षक साधू थंड !
संजीवनिनें खल दंडाया निर्मू आग प्रचंड.

धेनु आमुची जगत्संस्कृतीखाण असोनी थंड,
म्हणून यंत्रें दूध संपतां रक्त काढि पाखंड !

वीर बालकें शिवरायाचीं पुन्हां उभारूं वंड
येइल कुणि जर विभागण्याला अमुचा भारतखंड !

अखंड भारतखंड,

अमुचा

अखंड भारतखंड.

*

शोध

एक चांदणी, दोन चांदण्या,
लक्ष चांदण्या व्योमांत,
पिंगा घालिति चंद्राभंवतीं
मंडळ करुनी प्रेमांत.

परी चंद्रमा पायपीट करि
दारावरुनी पृथ्वीच्या,
जालें तेजोमय प्रेमाचें
टाकितसे तिज पकडाय.

पृथ्वीदेवी अब्हेरुनिया
शीतलरश्मी चंद्राला,
गिरक्या घालित धांव घेतसे
प्रेम दावण्या सूर्याला.

प्रेमदेवि परि रविची दडली
बुरखा घेउनि अज्ञातीं,
म्हणूनि धावे हृदया जाळित
अंध होउनी तो खातीं.

असेल धावत प्रेमदेवि ती
अज्ञाताच्या मार्गांनै
अज्ञातीं दडलेल्या अपुल्या
शोध कराया देवाचा.

*

जा उं न को तूं दूर रे

जाउं नको तूं दूर रे. ॥ धृ० ॥

भरलें ओझें नउ मासाचें
तुझ्या नि माझ्या हें प्रीतीचें
सहन करितसे दिन दुःखाचे,
आधार जिवा तूंच रे.

नवरात्रीच्या नऊ दिवसांनीं
निघेल भानू दसऱ्याचा नी
उषामाझच्या जणुं उदरांतुनि
नाशिल रिपुतें तोच रे.

माध्याह्नीचा काल श्रमाचा
पडेल पाउस जणुं काढ्यांचा
सडा पडावा जरि रक्ताचा
मिळेल नंतर सूख रे.

नैराश्याच्या त्या वखांना
टाकुनि, लेई आशावसना,
वाट देख, हाकारी सुदिना,
वसंत येइल छान रे.

देइल अमुचा बाल अम्हाला
छत्री आम्नाची शमण्याला,
वायुमिषें गाइल गाण्याला,
त्या दिनिं मुक्ती मिळेल रे.

*

८-४-१९४०

ए का क्ष णा चा खे ल !

गडगड वाजें गगनांत,
मयूर नाचे तोण्यांत,
चक्रोर उडतो नादांत,
बाळ दुडदुडें बगिच्यांत.

x

x

x

कडकड तांडव विपिनांत,
सिंह गर्जते रागांत,
गज चित्कारी त्वेषांत,
तेज बाळच्या नयनांत.

x

x

x

सर सर शिखें शिमग्यांत,
शांती पसरे शेतांत,
भयाण वाटें मरुभूंत,
बाळ झोंपलें थडग्यांत !

को ण ये णार ?

सुधारणेचें पांखरूं आलें
पश्चिम दिशेनें फडफड करीत,
टोंच मारून जल्मी केलें
पूर्व दिशेस लाल करीत.

उदयविहार म्हणत म्हणत
काळोखाची वाटचाल केली,
गिधाडांच्या तावडींत सांपडून
उदयगिरीची माती केली !

ग्रस्त झाल्या पूर्व दिशेस
कोण येणार उजळून टाकण्यास,
काळोखाच्या मगरमिठींतून
मानवतेला मुक्त करण्यास !

*

२४-२-१९५७

ये र वि रा या

सौख्याचें साम्राज्य निर्मिण्या
जगत् तलावरि ये रविराया. ॥ धृ० ॥

रम्य उपेच्या पंखावरुनी
विहगसुमांच्या दोल्यावरुनी
सतरंगि वा अश्वावरुनी
डोलत डोलत ये रविराया.

तंतूवाधें पवनि वाजतीं,
द्विज जमुनी त्या तालावरतीं
नवकवितांचें कूजन करिती,
सकल सुसज्जित स्वागत करण्या.

कटोह भरला काठोकाठ
मधुमदिरेनें सुवर्णमिश्रित,
काव्य श्रवणाच्या नादांत
येइ भराभर प्राशन करण्या.

कुबेरभांडारांतिल लुटुनी
सुखसंपत्तीसंग्रह श्रमुनी
सहस्ररश्मी-पिचकारींतुनि
पसरी पृथ्वीवरतिं लुटाया.

सोनीयाचे कर पसरुनी,
अवनीला आळिगन देउनि,
उदासीनता तिची नाशुनी,
लाग सुखाचें कार्य कराया.

*

आईची माया जणुं	चंद्राची साउली,
पिताजींच्या प्रेमें होई	सूर्याची काहिली.
आईची माया जणुं	लिम्लेटाची गोळी,
पिताजींचें प्रेम परी	किनाईनची गोळी.
जधीं मी रडतसे	आई घेई जवळी,
पिताजी दावितात	दोन हात कपोलीं.
आईची माया जणुं	पिकलेलें मुसुंब,
पिताजींचें प्रेम परी	आंबट कवठ.
आईची माया जणुं	पोळींतील पुरण,
पिताजींचें प्रेम परी	डाळीचें वरण.
जधीं मी गाणें गाई	आई मज साथ देई,
पिताजी चोरूनीया	दारांतून ऐकीती.
आईच्या मायेमुळें	घरांत वाढलें,
बहिर्जगांतील मार्ग	पिताजींनीं दाविले.
आईच्या मायेला मी	विसरीन कैशी ?
लीनतेनें वागीन मी	नेहमीं पित्याशीं.
देवा, देई उदंड	आयुष्य दोघांना,
पद्मावें हयातींत	त्यांनीं नातवांना.

*

आ रा ध ना

धस्सकन भिवुनीया काळीज कांपतें,
प्राण कंठी येवुनीया पांखरुं तडफडतें.

सूर्य आभाळांत, पण अंधार भासतो,
अस्मानांत धडाक्यानं वारा नी वाहतो.

वीज कडाडते भारी, वळवाचा नी पाऊस—
नेई त्यास्नी वाय्यासंगं, नाहीं मायेचं माणूस !

क्षणामधीं अंत्रःकार राज्य नी चालवी,
काळभूतें जमुनीया धिंगाणा घालीतीं.

रत्रिराय गेलं कुठं, नाहीं काळजाचं कोणीच,
आब्रूनं कसं जगूं—ध्यास लागला मज हाच.

येक व्हता पोटीं गोळा, नऊ मास म्या वाढवीला,
गिधाडानं येवुनशानी दुरीच नेईला !

वाड्यामंदिं माज्या होतं भरलेलं व्ह कणीस,
बुरकुंड उकिरड्यांत, टाकीति घाणीस.

भिंती होत्या आंबिलीच्या, पडून गेल्या,नी
तण वाढलयं जोरांत, आक्रोशि सिंव्हीणी !

कशी जगूं जंगलांत एकटी भयाण ?
येई देवा लवकरी, दाखीव चरण.

हृदयाच्या पांखराला दाखीव माहेर,
तुझ्या सेवेमाजीं सांडो जिवाची अखेर.

मांगल्याची मूर्ति तुझी दिसेल केव्हां रे ?
अरण्याचें राऊळ बनेल कधिं बा रे ?

वैराग्याचें सूख लाभें, विनति हे देवा,
नाहींशा होवो माझ्या खंतीच्या जळवा.

✽

घ रीं पाळणा हलू ला ग ला

घरीं पाळणा हलू लागला,
हुलू लागल्या हुंवर-माळा. ॥ धृ० ॥

पांखरुं चिमणें चिंव चिंव करितें,
जणुं देवाचें गान प्रगटतें,
चोंचोंतुनि वा सरिता रूवते,

आनंदाची भरती हलवी
आईच्या अंतःकरणाला.

मुठी वळवुनी क्रीडा करितें,
चम् चम् चम् चम् चरण हलवितें,
मुखांतूनि शिव-हास्य दावितें,

मुके पटापट घेउनि माता
बालक अमुलें दावी सकला.

भालावरि ठिकली चंद्राची,
नयनीं शोभा ये ताज्यांची,
गालांवरतीं कांति उषेची,

प्रकाश देण्या घरास सगळ्या
सदनीं या जणुं रवी उदेला.

*

जेव्हां होतों मी सानूला
 दूध पाजिलें मजला कोणी ?
 खूप खेळणीं दाख-दाखवुनि
 खेळविलें कुणि मज चुंबोनी ?
 प्रहर प्रहर मज छातीवरतीं
 निजवित होते कोण थापटुनि ?
 कधीं मांडिच्या दोल्यावरतीं
 मृदुल करांनीं झोके घालुनि ?

जेव्हां मजला न ये चालतां
 चालविलें कुणि करास धरुनी ?
 इतुकें कोणी कष्ट करोनी
 मोठें केलें घास घालुनी ?
 सुंदर शिक्षण कोण देतसे
 चिउमाऊच्या गोष्टी सांगुनि ?
 मोठ्यानें मी जधीं रडतसें
 शांत कारितसे कोण धावुनि ?

बहुविध करिते प्रेम मजवरी,
 कसा तियेचा विसर पडावा ?
 कुडींत जोंवर राहिल प्राण,
 करीन जप मी तिच्या गुणांचा.

मानवो विश्व, तो आनि तो

सोनीयाची किनार चमके
आकाशांतिल अभ्रांची,
व्योमसागरामधूनि चाले
ज्योतिर्नौका नवलाची.

कुणी चालला बसूनि तीवर
राजा डौलांत,
सांगत होता कांहीं गमती
सखिच्या कानांत—

“ असेल कैसें विश्व खालचें
मानव प्राण्यांचें ?
असतिल तेथें का सखे गे
झुंवर जलदांचे ? ”

“ नाहित तेथें, ” सखी म्हणाली,
“ झुंवर जलदांचे,
असतिल परि रे माझ्या राया
झुंवर दगडांचे. ”

“ रसिक खरी तूं, परी वृसतों
प्रश्न एक ऐसा —
विचार यात्रा परि दगडांचा
मनांत तव कैसा ? ”

खुदकन् हसली राणी त्याची,
आणि बोलली झोकांत—
“ दगडापार्शी बसून यावें
अन्य काय रे ध्यानांत ? ”

✽

पां ख रा—

जीवित भंगुर म्हणुनि पांखरा
कर विहार पुष्पीं विहगवरा. ॥ धृ० ॥

सप्तरंगि कर सहस्ररश्मी
पसरी पृथ्वीवरतीं सुदिनीं,
रस प्राशूनी, पुष्ट होउनी
बध रमत गमत निशि जाइ घरा,
शिक याजपासुनी कला जरा.

आद्यंताची ओळख नाहीं,
वर्तमान चिरकालिक नाहीं,
विवंचना मग करिसी कां ही ?
गूढगुंजनीं मोद ना खरा,
धे सुमनांचा म्हणुनि आसरा.

व्ययकल्पना अज्ञाताच्या
कशास जासी कवटाळाया
अंबरांत हे व्योमविहाऱ्या ?
वास्तवतेचा व्यवहार खरा
रे जिकुनि जगतीं मिरवि तुरा.

जीवनसंध्या ये तुजवळीं,
कलरव करतीं कुसुमें कवळीं,
आटुनि रस हो हिरवीं पिवळीं,
आळिगन धाया ये खघरा,
आकंठ पिउनि धे मधु मदिरा.

गो विं दा ग्र जा स —

गोविंदाग्रज, येइ भूवरी, नाचूं प्रेमानें !
एकच प्याला प्रीत सेवुनी गुंगूया गानें ! !

पुण्यप्रभावे वसुंधरेच्या खलांस उजळूंया,
विषपेल्यांतुनि अमृतधाराप्रवाह वर्षूया !

कल्पकतेच्या फुलांत हास्यांचा मधु मिसळोनी
पर्णे काव्याचीं पसरावी दिशांत भृगांनीं.

तुझी बालिका हसतमुखानें जाई खगांत,
त्रिवेणिवेणी केतकिचें बन सुगंध पसरित.

वाग्विजयाची तुझी पताका फडके जगतांत,
राजहंस बुडविल सकलांना अश्रूसरितें.

गुलाबि कोडें जादूचें त्वां घातिलेस सखिला,
सोडिव कोडें—‘दिसेल केव्हां भाग्यभानु मूला?’

ये, ये, सखया डफ घेवोनी पवाड गाण्याला,
विनती एकच स्फूर्ति घेउं दे या सैनीकाला.

*

ए क च आ शा स्था न

एकच आशास्थान—

‘युनो’ हैं

एकच आशास्थान. ॥ धृ० ॥

पावित्र्याची प्रभा फांकली,
हिंसेच्या उदरांतुन आली—
शांतीची जणुं कुंकुम लाली,

प्रेमळतेचें गान—

चाळलें प्रेमळतेचें गान.

हिंसेचा तो नक्र भयंकर
गिळूं पाहतो मानव सत्वर,
मुक्तीसाठीं पसरी जो कर,

आलें भरभर यान—

प्रभूचें आलें भरभर यान.

‘विश्व हेंचि घर मम’ समजोनी,
मानवतेची मूर्ति सजवुनी
मंदिरांत नव संस्थापोनी,

निर्मियलें हें स्थान—

तयाचा आपण करूं सन्मान.

मंदिरांत त्या मांगल्याचे
दीप तेविती पावित्र्याचे,
सुगंध तेथें आत्मोन्नतिचे,

परमेशाचें स्थान—

खरोखर परमेशाचें स्थान.

दास्याला ना स्थानच येथें,
हिंसेला ना वावच येथें,
पराक्रमाला बक्षिस मिळतें,

एकच शांतिस्थान—

जगाचें एकच शांतिस्थान.

मुनिनीं दिधल्या संदेशाला
'गीते' च्या तत्त्वज्ञानाला
मिळे मान विजयालक्ष्मीला,

एकच रम्यस्थान—

असें हें एकच रम्यस्थान.

नव्या पिढीला साथ द्याव्या
एकत्वाचा मंत्र शिक्विण्या
ज्ञानी बसले जे स्थानीं या

विनीत करुनी मान—

करितसे सेवक त्यांचा मान.

स मा धि स्थ आ श्र म

नकोस बोळं आतां सखया. ॥ धृ० ॥
शांत चंद्रिका, शांत नारळी,
जल नि लव्हाळी शांत ओहळी,
पसरे शांती सभोवताली,
उसळत ऊर्मी वैराग्याच्या,
नकोस बोळं आतां सखया.
अनंतातुनी ये कांतीचा
झोत रुपेरी चिर सौख्याचा,
समाधिस्थ हो आश्रम मुनिचा,
स्थान नसें बंधास प्रीतिच्या,
नकोस बोळं आतां सखया.
मूक पाडसें, हरिणी येथें
नमस्कारिती शांत मुनीतें,
विहग मानिती संदेशातें,
विसरे गोष्टी मी प्रणयाच्या,
नकोस बोळं आतां सखया.
आज्ञा मानिन मी इथ मुनिच्या,
सेवीन प्रसादा संदेशाच्या,
सेविन ऊर्मी चिर सौख्याच्या,
जाइन जगतीं परमेशाच्या,
नकोस बोळं आतां सखया.
बसते आहे समाधिस्थ मी,
भंगु नको रे मत्शांती झणि,
ही विनती धरिशील का मनीं ?
जाईन अनंतीं क्षण राया,
नकोस बोळं आतां सखया.

प्र भो-

प्रभो, तुझ्यावीण कंठणें जीवन
होईना सहन मज आतां.

क्षणोक्षणीं येथें दुःखांची रे वाढ,
मीलनाची ओढ लागे तुझ्या.

सुखाची साउली इतरांना द्याया
उगीच कां वाया शिणविली काया ?

ध्येयाच्या कल्पना उरीं बाळगिल्या,
शेख महम्मदी ठरल्या वलगना.

पत्त्यांचे बंगले क्षणीं ढासळले,
आतां पश्चात्तापें मन भांबावळें.

जीवनाची संव्या देहावरी येई,
एकांतांत मना भूतें नित खातीं.

दुःखी हें जीवन पुरें पुरें आतां,
येई प्रभो आतां तुझी भेट द्याया.



ये कवी जरा सा—

दृष्टि लाविसीं कां शून्यावरि ?

ये कवी जरासा जगत्—तलावरि. ॥ ४० ॥

एकांताच्या सोड कल्पना,

अव्यात्माच्या पुरें वलगना,

वास्तवतेची धरी कामना,

काव्यव्योमीं उंच भरारी—

मारुनि न मिळे तुजला भाकरि.

जीव वदतसे—“जीवन दे मज,

नातर मोडुनि शारिराचे गज

अन्य जगामधि पकाडिन सावज,

तेंथुनि मारिन तुजला खर शर,

शून्यालाही करीन जर्जर.”

भ्रूणूनि, पाहुनि तमीं तारका,

कोष्टें जमवुनि काव्य-कारिका,

कशासि गुंफिसि स्वप्नमालिका ?

करपुनि जाती कालिका भूवरि,

जीवन देण्या घे झारी करिं.

ज्वालाप्राही आतपकिरणें

जाळिति जगतीं कितीक सुमनें,

गुहेत आतां कशासि बसणें ?

अंधारांतुनि ये बाहेरी,

कर नाशाया शस्त्र घे करीं.

*

जा ज रा खे ड्या म धीं—

पाहिजे स्वातंत्र्य तुजला का गड्या रे सत्तरी ?
जा तरी खेड्याप्रति, अन् औत नांगर घे करीं..

हिंदभूचीं अज्ञ बाळें नांदतीं खेड्यामधीं,
जीं स्वताचें पोट भरण्यां मग्न उद्योगामधीं;

उघडिं गरिबांच्या हितार्थी संघशक्तीपाणपोई,
पाज ग्रामोद्योग—अमृत, खावलंबी त्यां करी;

माल परदेशी त्यजोनी दे स्वदेशीचे धडे,
अन् स्वताच्या स्वर्णभूमीं लाव समता—रोपडे.

फिरव चरखा ज्यांत भरलें तेज राष्ट्राचें खरें,
नाहिं दूरी आमुचें स्वातंत्र्य, कार्यां लाग रे !

पूज्य देशांतील नेते सांगती आक्रोशुनी—
पसरवी ते बोल खेड्यांतील अज्ञानी जनीं.

ऊठ तरुणा, लाग कार्या, जा जरा खेड्यामधीं,
साह्य कुणव्यांना करोनी देव हो त्यां आपदीं.

*

वि शाल वि श्वा मा जीं जा ऊं

जुन्या जगाचें अडें फोडुनि
विशाल विश्वामाजीं जाऊं,
लहानसें डबकें सोडोनी
विशाल सागारिं न्हाया जाऊं.

सिंधूमार्जीं पापें धुवुनी
शुचित मनानें पंथ आक्रमूं,
मानवतेच्या ध्वजा घेउनी
नव क्रांतीचीं गाणीं गाऊं.

मंगल तोरण गडास बांधूं,
उंचउंचशा गुढ्या उभारूं,
भावसुमांच्या माला गुंफूं,
प्रेमफवारे उपवर्नि उडवूं.

हसूं लागली भारतमाता
चला, चला हो, दर्शन घेऊं.

*

२७-२-१९४९

हो नवीन पाउलवाट

सख्या, ही नवीन पाउलवाट. ॥ धृ० ॥

उजव्या बाजुस उंच हिमालय,
डाव्या बाजुस खोल जलाशय,

पुसट पुसट या वाटेवरुनी
चढणें तुजला घाट.

जातां जातां उंच सखलता,
कपऱ्यांचे कंगोरे उडतां
उडवुनि देउनि भीति मनांतिल
धर सामर्थ्य अचाट.

ज्वालामुखि कधि उठेल उसळुनि,
हिमही ग्रासिल सिंचन करुनी.

युद्ध खेळण्या त्यांच्यासंगें
मुठीस चल वळवीत.

नागवेलिपरि वळसे घेत,
धूलिकणांना कधि उधळीत,
अज्ञाताच्या मार्गावरुनी
बघ देवीचा थाट.

रात्र संपली, अरुण उदेला,
तुझ्या स्वागता उभा ठाकला,
मानव्याचें सुमधुर संगित
वाटचाल कर गात.

सख्या, ही नवीन पाउलवाट.

तो च शशि अन् ते च तारे-२

—पत्नीचें उत्तर ।

तोच शशि अन् तेच तारे
स्मरण देती मानवाला,
तीच रजनी नित्य येते
ओढ लावाया मनाला.

त्याच लहरी सागराच्या
नृत्य करुनी, जीवनाचें—
लोपणाऱ्या लहरिसिंगें—
दाविती वैफल्य साचें.

मंद वारा गंध देई
आणि हृदया जागृति,
कोण तूं? आणीक कुठला ?
काय तूझी अस्मिता ?

खेळ माया खेळते
कोंडुनी आत्मा शरीरि,
व्यर्थ चिंता झांकळीते
तेजस्विता अंतरीची !

त्याच तेजातूनि आला
जेथुनि रविशशि तेजाळले,
त्याच अथांगातूनि प्रगटला
जिथुनि सागर नाच नाचे.

पूर्वस्मृतिनें विकळ मानव,
शांति कैशी अंतरी ?
लाभेल शांतता अन् पूर्णता
जेव्हां विलीन अवकाशीं.

सौ. प्रतिभा शं. कुलकर्णी

बी. ए. (ऑनर्स), बी. टी., रा. भा. कोविद

१८-३-१९५१

*

(८५)





आ लिस तूं अन्—

[—पतीच्या आक्षेपास—

आलिस तूं अन् प्रतिभा मेली,
मसणवटीच्या मार्गे गेली,
सप्तपदीच्या पाठीमागुन
सप्तसिंधुच्या पर्याड झाली.

तुझ्या करांच्या विल्ल्यासरशीं
स्वप्नसमाधी भंगुनि गेली,
बुद्धीनें अन् भावुकतेवर
क्षणांत संगरिं मातच केली !

‘ प्रतिभा ’ या तव नांवासंगें
प्रतिभालय मम रितें जाहलें,
कधिं पाण्यास्तव सुटतां घागर
खडकावरतीं फुट्टनि जाते.

व्यवहाराचा उष्ण सहारा
तव सांगाती येथें आला,
आणिक परमार्थाच्या मित्रा
सदनीं माझ्या जाळित सुटला.

सत्याचरणी सखीविना मम
जीवन जगणें म्हणजे मरणें,
मिथ्याचरणीं तुझ्या संगतीं
जीवन जगणें ? केवळ असणें !

बनशिल का तूं शुक्रकन्यका
आचार्याला विनंति करण्या ?
संजिवनीच्या मंत्रासरशीं
येइल मंदिरिं माझी प्रतिभा !

*

—के. अम्बादास

को उ दा स हो सी, क वी व रा ?

—पत्नीचें उत्तर—]

कां उदास होसी, कवीवरा ? ॥ ५० ॥

व्यवहाराचा उष्ण सहारा
मम सांगाती येथें आला,
वितळुनि टाकी तव स्वप्नांना,
क स्वप्नीं रमसी, कवीवरा ?

जीवन अपुलें विशाल संगर,
त्यांत लढोनी नांव सार्थ कर,
यशापयशाची नकोच खातर,
कां धीर सोडिसी कवीवरा ?

महान् ध्येयास्तव जो सजला
लढतां संप्रामी ना डरला,
जीवन त्याचें नच हो वाया,

का काव्य नसें तें कवीवरा ?
चार ओळिचीं कवनें करणें
प्रतिभेचें जें नव्हेच देणें,
क्षणांत वाचुनि विसरुनि जाणें
तो आभासच रे, कवीवरा !

उदात्त ध्येयें उरीं बाळगुन
जीवनसंगर नित्य चालवुन
प्रकटे साऱ्या अनुभूतीतुन
सत्स्फूर्ति तीच रे कवीवरा !

स्वप्निल काव्यें जरी थांबलीं,
अनादि सत्यें उभीं ठाकलीं,
म्हणोत कोणी प्रतिभा मेली,
ती जीवनदायी, कवीवरा.

* सौ. प्रतिभा शं. कुलकर्णी

९-८-१९५४ बी. ए. (ऑनर्स), बी. टी., रा. मा., कोविद

(८७)

१०५५८ हा आवडेल का हार तुला ?

हा आवडेल का हार तुला ? ॥ धृ० ॥

घाणेरीचीं फुलें तोडिलीं
गांवशिवेच्या बांधावरलीं
कडक उन्हे जीं सुकूनि गेलीं
हार तयांचा मी गुंफियला,
हा आवडेल का हार तुला ?

अड्डश्याचीं फुलें पांढरीं,
भुंग तयांतिल मधास हारी,
विदीर्ण झालीं त्यानें भारी,
गुंफियली मी त्यांची माला,
हा आवडेल का हार तुला ?

रानफुलें हीं माळावरलीं
अरसिक चरणीं दबलीं गेलीं
आधार मात्र ज्यां भूमितलीं
रंग तयांचा येथ मिळविला,
हा आवडेल का हार तुला ?

पवित्र तुळशीच्या मंजीऱ्या,
श्यामसांवळ्या ज्यांच्या काया,
मधोमधीं मी डुलत ठेविल्यां;
भाविकतेनें हार गुंफिला,
हा आवडेल का हार तुला ?

१८-१०-१९४३

*

राधा प्रथ सप्रहालय, राज. स्वप्नमय.

वसुधैव कुटुम्बकम् (१८८)

कर्म (२८१) को वि (२८२)



REFBK-0010558

REFBK-0010558